

Задачы навуковай работы і роля Беларускай Акадэміі Навук¹⁾

На даным этапе перад Акадэміяй Навук стаяць адказнейшыя практычныя задачы, якія маюць вялікае політычнае значэнне.

Ход клясавай барацьбы ў Беларусі склаўся такім чынам, што Акадэмія (гэта новая арганізацыя, якую мы стварылі ў 1928 годзе), альбо вярней, частка яе членаў, адыгрываюшых там выдатную ролю, аказалася па той бок барыкад. Акадэмія — гэта наша ўласнае дзіце і замест таго, каб адзіным фронтам змагацца за соцьялізм, частка „акадэмікаў“ ашукала давер'е савецкай улады і вяла работу супроць нас.

Нам прышлося выкінуць з Акадэміі частку тых людзей, якія працавалі супроць нас. Прышлося трохі ўзварушыць Акадэмію. Мы вымушаны былі пайсці на гэта, бо некаторыя людзі працавалі супроць пролетарскай дыктатуры, на карысьць польскага і міжнароднага фашызму.

На тым, што мы далі на руках лавутчыкам польскага фашызму і ізолявалі арганізатараў капіталістычнай інтэрвенцыі з лягеру беларускага нацыянал-дэмакратызму, зразумела, хто-небудзь імкнуўся і спекульнуць.

Некаторыя падгалоскі нацыянал-дэмакратаў ставілі пытаньне і хто-небудзь яшчэ ставіць і зараз: „Ну, што-ж, у бальшавікоў гэта ўсё паказальнае, і нацыянальная політыка — гэта таксама паказальнае. Усё робіцца для формы, а потым — зноў будзе ліквідавана“.

Для кожнага дарослага чалавека, які ўсё-ж такі хоць трохі ўяўляе сабе сэнс працэсу клясавай барацьбы пролетарыяту, зусім ясна, што гэтыя гутаркі выходзяць з клясава-варожага нам лягеру. Усім вядома, што справа ідзе не аб ліквідацыі нацыянальнай політыкі, не аб затрыманьні разьвіцьця нацыянальнай культуры, як гэта імкнуцца паказаць нацыянал-фашысты і іх агентура, справа ідзе аб выраўнаньні клясавага фронту пролетарыяту, аб замацаваньні гэтага клясавага фронту, аб консолідацыі лепшых сіл, якія стаяць на пазыцыях пролетарыяту, для таго, каб хутчэй рушыць справу нацыянальнай політыкі, каб яшчэ хутчэй рушыць справу нацыянальнай культуры, пролетарскай па сваім зьмесьце і нацыянальнай па форме.

Ва ўсіх ім разе тое, што мы стукнулі па абнаглелых актыўных контр-рэвалюцыянерах, нашыя клясавыя ворагі за межамі імкнуцца скарыстаць у сваіх мэтах.

¹⁾ Скарочаная стэнограма прамовы на прыёме дэлегацыі Белар. Акадэміі Навук.

На гэтым фоне рэарганізаванай Акадэміі Навук трэба напружыць усе сілы для таго, каб сьцяг нацыянальнай па форме і соцыялістычнай па зьмесьце культуры трымаць высока, і навуковую працу ўзьняць на такую вышыню, каб усім было відавочна, што мы можам больш паспяхова працаваць без нацдэмаўскіх „вучоных“, што ў нас хопіць сіл для таго, каб навуку і культуру, якая нам патрэбна, клясавую культуру — рушыць гіганцкімі тэмпамі наперад. І лепш будзе, калі ў нас будзе менш тых людзей, якія перашкаджаюць нам працаваць на фронце нацыянальна-культурнага будаўніцтва.

Ня трэба забыцца, што Беларускай Акадэмія Навук з сёнешняга дня павінна зьявіцца вярхоўным органам навукі ў БССР; гэта абстаноўка ўскладае яшчэ большыя абавязальствы на нашу Акадэмію і на ўсіх яе работнікаў. А каб апраўдаць назву „Вярхоўны штаб навукі“, *трэба даць працу высокай навуковай якасьці, трэба ўзьняць навуковы аўтарытэт Акадэміі.*

Палітычны аўтарытэт у Акадэміі, зразумела, павінен быць, бо аполітычнай Акадэміі ў прыродзе ня бывае, ня было і ня будзе; розьніца толькі ў тым, якой клясе акадэмія служыць. Наша Акадэмія павінна служыць і ўжо служыць рабочай клясе. Але гэтым справа ня вычэрпваецца; пытаньне стаіць аб уздыме і навуковага аўтарытэту. Таму *якасьць навуковай прадукцыі мае рашаючае значэньне для Акадэміі.*

На даным этапе соцыялістычнага будаўніцтва разьвіцьцё навукі набывае рашаючае значэньне. Канкрэтныя задачы соцыялістычнага будаўніцтва, якія перад намі зараз стаіць, ня могуць быць вырашаны без аўладаньня перадавой тэхнікай. Гэта апошняя задача ў сваю чаргу ўпіраецца ў далейшае разгортваньне работы нашых навукова-дасьледчых устаноў і максымальную ўвязку нашай тэарэтычнай работы з практычнымі задачамі, што стаіць перад намі. Гэта ўскладае асобныя абавязальствы на БАН.

Чаму-б, напрыклад, БАН, як сьлед, не заняцца вывучэньнем натуральных багацьцяў БССР.

У нас работа над вышуканьнем рудных і нярудных выкапняў набывае вялізарнае значэньне. Напрыклад, мы цяпер з-за мяжы імпортуем шамотную цэглу, бо для Магнітагорску, Кузьнецкага басэйну, Днепрабуду і г. д. патрэбна агнятрывалая цэгла, а ў нас, нібы, не хапае сваёй шамотнай гліны.

Аказваецца, што шамотную гліну можна і ня ўвозіць. Ёсьць некаторыя даныя, што ў нас у Крычаўскім раёне ёсьць залежы гэтай гліны. Калі сапраўды ўся гэтая справа была-б дасканалая дасьледваная і высьветлена, мы маглі-б у БССР пабудаваць вялікі гігант па выпрацоўцы агнятрывалай цэглы з тысячамі рабочых, прычым урад Савецкага Саюзу пайшоў-бы на ўсякія капітальныя ўкладаньні для гэтай мэты. Чаму-б БАН ня ўзяцца за хутчэйшае вышуканьне гэтай шамотнай гліны?

Альбо возьмем тарфяную праблему, якая для БССР мае вельмі вялікае значэньне. З торфам у нас справа ўжо вырашана ў сэнсе скарыстаньня яго, як энэргетычнай базы. Асінбуд зьяўляецца лепшым доказам гэтага. Зараз мы павінны ўзяцца за хэмічную перапрацоўку торфу ў іншыя продукты.

Паколькі мы ў БССР пакуль што не знайшлі іншых выкапняў, будзем больш інтэнсыўна працаваць над торфам. Даказана, што з торфу атрымліваецца добры кокс, які можа нават конкураваць з вугальным коксам. Даказана (лябараторным шляхам), што з торфу можна вырабляць сьпірытус. Сьпірытус на даным этапе разьвіцьця тэхнікі ў Саюзе

СССР можа адыграць вялікую ролю для развіцця індустрыялізацыі. Чаму торф не паставіць на выраб сьпірытусу, а сьпірытус — на службу індустрыялізацыі (з яго можна вырабляць сынтэтычны каўчук)? Лябараторным шляхам гэта ўжо даказана (выпрацоўка сьпірытусу з торфу), а вось на прамысловыя рэйкі мы пакуль што ня здолелі гэтую справу паставіць.

Ёсць даныя, што ў БССР мы маем шмат валакністага торфу, а гавораць, што немцы на 50 проц. ваявалі ў шынэлях з торфу. Да ваўнянага валакна дадаецца 50 проц. валакністага торфу і атрымліваецца добрая шынэль. Яшчэ можна знайсці цэлы рад спосабаў ужывання торфу для мэт індустрыялізацыі. Я ўжо не гавару аб тым, што торф добра скарыстоўваецца як угнаенне. Гэта менш складаны працэс, а ўсё-ж такі ён скарыстоўваецца ў нас слаба.

Кажуць, што ў БССР знайшлі балотную руду. Адначасова кажучь, што балотная руда нерэнтабельна для распрацоўкі, паколькі мы маем вялізарныя залежы высокага тунковай руды ў Савецкім Саюзе. Пры такіх залежах руды, якія ёсць у СССР і якія перавышаюць сусветныя запасы, бязумоўна, з балотнай рудай нам цяжка высунуцца, каб арганізаваць мэталюргічную базу ўсесаюзнага значэння. Але трэба да канца давесці і гэтую справу. Калі чаго-небудзь вялікага нельга зрабіць, дык, мабыць, што-небудзь дробнае мясцовага значэння можа выйсці.

Ёсць некаторыя архіўныя матар'ялы, якія паказваюць тое, што калісьці на Віцебшчыне быў або хацеў пабудаваць мэталюргічны завод на сапраўднай рудзе. Трэба праверыць гэтыя матар'ялы. Можа сапраўды вакол Віцебску ёсць руда, трэба правесці дадатковыя досьледы. Гэта — непасрэдная праца Акадэміі. Затраты на гэтыя вышукальныя работы над выкапнямі заўсёды сябе апраўдаюць. Ня трэба шкадаваць затрат на такую працу. Прычым, у нашых умовах вялізарную ролю адыгрываюць нярудныя выкапні, як, напрыклад: фосфарыты (я ўжо ўпамінаў аб шамотнай гліне), маргелі, крамяні; зараз з крэменю вырацоўваюць добрую шкляную паперу, а гэтая справа ў нас застаецца пакуль што саматужнай. У нас у адным раёне ёсць такі саматужны заводзік, а ўжо з Ленінграду просяць крамяні для млыноў і плоцяць добрыя грошы за гэта.

На жаль, некаторыя нашы навукова-даследчыя інстытуты, некаторыя навуковыя работнікі часта займаюцца агульнымі разважаньнямі, а не канкрэтнай справай.

Возьмем сельскую гаспадарку і ў прыватнасці такое канкрэтнае пытаньне, як спецыялізацыя сельскай гаспадаркі БССР. Акадэмія павінна дапамагчы нам зламаць кансерватыўныя настроі ў некаторых нашых спецыялістаў па сельскай гаспадарцы і знішчыць сумненні, якія заключаюцца ў тым, што, нібы, развіццё ільну і канпель у нас не патрэбна форсаваць. Яшчэ наглядаюцца такія адрывкі ў некаторых спецыялістаў сельскай гаспадаркі.

Мы ня можам далей у галіне развіцця сельскай гаспадаркі ісці па такім шляху, каб у нас быў „Мюр і Мэрыліз“—усяго патрошку і ў той-жа час усяго не хапае.

Сутнасць соцыялістычнага плянавання заключаецца ў тым, каб правільна вызначыць вытворчыя функцыі кожнага раёну СССР.

Паўночны Каўказ, Украіна, Сібір, Сярэдняя Волга, наогул прыволскія вобласці, дзякуючы сваім умовам, могуць стаць і ўжо сталі раёнамі таварна-збожжавай гаспадаркі.

Мы, Беларусь, ня можам зьявіцца таварна-збожжавым раёнам. Мы павінны зьявіцца *раёнам таварнай жывёлагадоўлі, тэхнічных культур і караньплодаў*. Адначасова мы можам быць і павінны быць з хлебам. Для гэтага патрэбна, каб нашыя агра-хэмікі папрацавалі больш практычна над тым, каб наша беларуская глеба замест 30 пудоў з дзесяціны дала-б 80-100 пудоў, а ў нас ня так цяжка гэтага дабіцца.

Буйным-жа таварна-збожжавым раёнам мы ня можам быць. Але ці можам мы заставацца далей рэспублікаю бяз пэўнага вытворчага профілю ў сыстэме Савецкага Саюзу? Зразумела, ня можам.

Для жывёлагадоўлі ў нас ёсьць усе падставы, але справа гэта вельмі марудна прасоўваецца наперад як па колькасці, так і па якасці. Да гэтага часу мы мала зрабілі для паляпшэньня пароды жывёлы; ёсьць паасобныя экзэмпляры добра выведзенай буйнай рагатай жывёлы і толькі. Па сьвіньнях ёсьць, праўда, зусім добрыя вынікі. Мы павінны гэтую справу як мага хутчэй пасунуць наперад.

Лубяныя культуры—лён і каволі. Праблема мэліорацыі балот у сувязі з задачай разьвіцьця лубяных культур зьяўляецца гіганцкай праблемай. Ужо вынайзден спосаб і практычна ставіцца на прамысловыя рэйкі пераапрацоўка пнянкі ў бавоўну. А што гэта азначае? Бавоўна адразу вырашае цэлы рад праблем, у тым ліку і паляпшэньне матэрыяльнага забесьпячэньня рабочай клясы. Пянька сама па сабе можа быць скарыстана для многіх галін народнай гаспадаркі, а з пераапрацоўкаю пнянкі ў бавоўну мы гэты сырэц можам скарыстаць для тэкстыльнай прамысловасьці.

Чаму не паставіць рэальную задачу—спэцыялізацыю сельскай гаспадаркі БССР па лініі разьвіцьця лубяных культур, жывёлагадоўлі і зьвязанай з гэтым кармавой базы?

У гэтай справе неабходна больш сур'езна і больш рашуча рушыцца наперад і *сапраўды ператварыць нашу сельскую гаспадарку са спажывецкай гаспадаркі сялянскага тыпу ў буйную колгасна-саўгасную таварную прамысловую гаспадарку*.

Ці можам мы ператварыцца са спажываючага ў вытвараючы раён? *Бязумоўна, можам*. Вытворства лубяных культур і разьвіцьцё жывёлагадоўлі ў такім разьмеры, які-б даў нам магчымасьць пашырыць сырцовую і харчовую базу—гэта і ёсьць ператварэньне ў вытвараючы раён. А дабіцца гэтага мы ня толькі можам, а і абавязкова павінны.